
LIETUVOS POLICIJOS RENGIMO SISTEMA EUROPOS SAJUNGOS KONTEKSTE

Kęstutis Vitkauskas*

*Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 303643
El.paštas: : k.vitkauskas@mruni.lt*

Santrauka. Straipsnyje analizuojama Lietuvos policijos pareigūnų rengimo sistema aptariant ją charakterizuojančius aspektus: policijos institucijos struktūrą, priėmimo į tarnybą ir į mokymo įstaigas sąlygas, mokymo įstaigų pavaldumo, kontrolės, administravimo, studijų organizavimo ir programų sandaros ypatumus. Šie aspektai lyginami su Europos Sąjungos valstybių policijos rengimo sistemomis ir mokymo įstaigų veikla.

Tyrime daroma išvada, kad Europos Sąjungos valstybėse policijos mokymo sistemos pasižymi didele įvairove, kurią lemia nacionalinių policijos struktūrų, mokymo įstaigų statuso, pavaldumo, finansavimo, ryšių su policijos institucijomis, suteikiamų pareiginių laipsnių, kvalifikacijos išorinio pripažinimo skirtumai. Lietuvoje egzistuojanti policijos pareigūnų rengimo sistema tik iš dalies atitinka daugelyje Europos valstybių taikomą policijos pareigūnų rengimo praktiką.

Pagrindinės sąvokos: policijos švietimas, policijos rengimo sistema, bazinis mokymas

ĮVADAS

Bendrų ekonominių ir politinių erdvių Europoje formavimasis įpareigoja ieškoti efektyvių sprendimų, įgyvendinant strateginius uždavinius visuomenės saugumo užtikrinimo srityje. Vienas iš jų – gerinti policijos veiklos koordinavimą, tarptautinės teisės normomis apibrėžiant ES policijos institucijų strateginius tikslus bei reikalavimus veiklos metodams.

Siekis atrasti Europos valstybių policijos pareigūnų rengime bendrų sąlyčio taškų, galinčių tapti vienijančia mokymo sistemas grandimi, reikalauja įvertinti nacionalinių policijos institucijų valdymo modernumo laipsnį bei kultūrinės ir socialinės policijos institucijų veikimo sąlygas. Šiuo požiūriu vienas iš svarbiausių uždavinių turėtų būti įvairių valstybių pareigūnų rengimo sistemų palyginimas, kuris praplėstų šių sistemų įvairovės suvokimą ir leistų, remiantis kitų valstybių sukaupta patirtimi, modernizuoti policijos rengimą nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyse.

Tapusi ES nare, Lietuva skatinama vadovautis bendrijos institucijų rekomendacijomis parinkti optimalias policijos pareigūnų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo kryptis bei dalyvauti mokant Europos policijos ir teisėsaugos pareigūnus, tačiau, kaip nurodyta *Policijos sistemos plėtros programoje*, iki šiol „Lietuvoje egzistuojanti policijos pareigūnų profesinio mokymo <...> sistema tik iš dalies atitinka daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių taikomą policijos

pareigūnų profesinio rengimo praktika¹. Šios problemos aktualumas nesumažėjęs ir šiandien, o jų šalinimas, neabejotinai, susijęs su policijos pareigūnų mokymo ir švietimo politikos modernizavimu.

Akademinuose tyrimuose statutinių pareigūnų rengimo sistemos atskleidžiamos įvairiais aspektais: 1) pagal suteikiamą išsilavinimą ar laipsnį: vidurinį, aukštesnįjį (angl. *associate level*), bakalauro ar magistro laipsnius; 2) pagal atskirų grandžių - pirminės, vidurinėsios, aukštesnėsios ir aukščiausios – pareigūnų rengimą; 3) pagal mokymo pakopas arba lygius – bazinį, specializuotą (angl. *advanced training*) ir valdymo bei vadovavimo.²

Turinio požiūriu mokymo sistemos gali būti vertinamos, nagrinėjant veiksnius, susijusius su jų viešuoju administravimu ir vidiniu valdymu. Viešojo administravimo sričiai priskiriama mokymo įstaigų statuso, paskirties, pavaldumo, ryšio su policijos institucijoms, finansavimo bei išorinės kontrolės klausimai; vidinio valdymo - mokyklų vidinis valdymas ir administravimas, kandidatų atranka ir priėmimo sąlygos, programų sandara, studijų organizavimas, teorinio mokymo ir praktikos santykis ir kt. Mokymo įstaigų valdymo ir administravimo analizė gali padėti ieškoti optimalaus varianto, rengiant mokymo programas ir jų realizavimo strategijas policijos rengimo įstaigose.

Straipsnio tikslas - atskleisti Lietuvos policijos rengimo sistemos aspektus, susijusius su viešuoju administravimu ir vidiniu valdymu, ir juos palyginti su Europos šalių policijos rengimo sistemomis. Tuo tikslu aptariami Lietuvos teisėsaugos sistemos struktūros ypatumai ir policijos sistemą charakterizuojantys veiksniai.

LIETUVOS POLICIJOS SISTEMOS CHARAKTERISTIKA

Inovacinės policijos atrankos ir rengimo sistemos paieška reikalauja įvertinti nacionalinių policijos organizacijų valdymą, kultūrinės ir socialinės policijos organizacijų veikimo sąlygas bei atsižvelgti į interesų grupių įtaką policijos personalo politikos formavimo procesui.³ Europos šalių policijos struktūros, keliami institucijoms tikslai, funkcijos ir vieta nacionalinėse teisėtvarkos sistemose pasižymi didele įvairove. Šie skirtumai apibrėžti istoriniais, ekonominiais, socialiniais ir kultūriniais valstybių raidos ypatumais. Pagal policijos pavaldumą ir atliekamas funkcijas bendrais bruožais galima išskirti šiuos policijos

¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. X-1010 *Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo*. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 144-5466

² Pagon M., Bojana V., Branko L. *European systems of police education and training*. College of Police and Security Studies, Slovenia, 1996.

³ Smalskys V. Policijos personalo rengimo šiuolaikinės kryptys. *Viešoji politika ir administravimas*, 2008, Nr. 23, p. 88-97.

institucijų struktūrinius modelius: 1) valstybės, kurių policijos sistema jungia visas policijos rūšis: kriminalinės, finansinių nusikaltimų, pasienio, muitinės, karo ir t.t.; 2) valstybės, kuriose greta nacionalinės policijos dar yra kelios atskiros, daugiau ar mažiau savarankiškos militarizuotos policijos struktūros; 3) valstybės, kuriose pagal administracinę-teritorinę suskirstymą policijos sistema sudaro federalinės ir regioninės policijos organizacijos; 4) valstybės, kuriose policijos sistema sudaryta iš policijai priskirtas funkcijas atliekančių kelių nepavaldžių viena kita institucijų.⁴

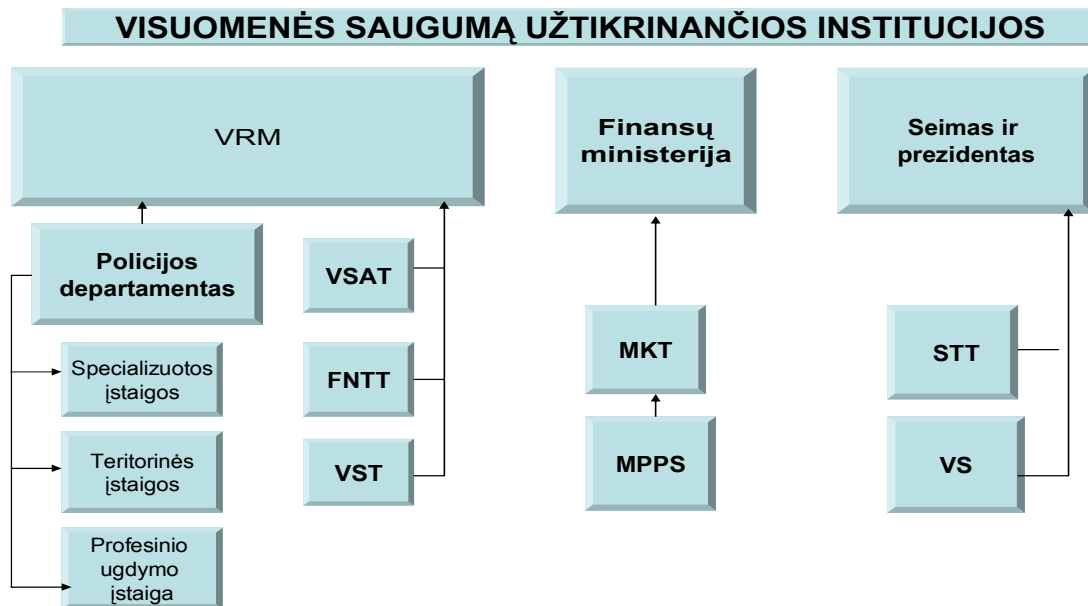
Policijos organizacijų pavaldumas nacionaliniame lygmenyje taip pat nėra vienodas. Daugelis policijos organizacijų priklauso vidaus reikalų ministerijoms, tačiau kai kuriose šalyse policija pavaldi Teisingumo (Švedija, Portugalija) ar Gynybos ministerijoms (Slovėnija, Turkija). Tik karo policijos pavaldumas Krašto apsaugos ar Gynybos ministerijoms yra vienodas visose šią policijos rūšį turinčiose valstybėse. Apibendrinant reikia pastebėti, jog Europos policijos sistemų įvairovė atspindi istorinius, geopolitinius, kultūrinius valstybių raidos ypatumus, lėmusius atitinkamos sistemos susiformavimą. Pastebėtina, jog administravimo bei keliamų tikslų požiūriu šiuolaikinės Europos policijos sistemos turi daugiau bendrų bruožų nei skirtumų. Pavyzdžiui, daugelyje valstybių pagal keliamus institucijai uždavinius policija skirstoma į: 1) viešosios tvarkos palaikymo (uniformuoti) policija, kurios tikslas prevencinė veikla ir 2) kriminalinė policija, tirianti nusikalstamas veikas ir teisės pažeidimus, siekiant atstatyti teisingumą.⁵

Lietuvos policija, vadovaujama Policijos departamento, yra Vidaus reikalų ministerijos (toliau –VRM) valdymo sričiai priklausanti valstybės teisėsaugos organizacija, kurios struktūra ir veiklos uždaviniai įtvirtinti *Policijos veiklos įstatyme*.⁶ Tačiau pagal atliekamus uždavinius ir funkcijas policijos organizacijai artimos ir kitos vidaus reikalų sistemos, tačiau nepavaldžios Policijos departamentui visuomenės saugumą užtikrinančios institucijos: Valstybės sienos apsaugos tarnyba (VSAT), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (FNTT) ir Viešojo saugumo tarnyba (VST), o taip pat Finansų ministerijos pavaldume esančios Muitinės kriminalinė tarnyba (MKT) ir Muitinės pažeidimų prevencijos skyrius (MPPS) bei Seimui ir Prezidentui atskaitingos Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) ir Valstybės saugumo departamentas (SD) (1 pav.).

⁴ Survey on European police education and training. Final report. European Police College, Apeldoorn, Lisboa, Bramshill, 2006, p.22. http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/website/Training_earning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf [2011.10.15]

⁵ Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*. 2011, T. 10(1), p.144.

⁶ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. [90-2777](#)

1 pav. Visuomenės saugumą užtikrinančios institucijos.

Minėtų tarnybų uždaviniai, funkcijos bei veiklos metodai kai kur panašūs ar net dubliuojasi su policijos veikla. Pvz., VST paskirtis - atkurti ir užtikrinti viešąją tvarką ypatingų ir ekstremalių situacijų atvejais bei sustiprinti policijos bei kitų vidaus tarnybos institucijų pajėgas ir padėti joms įgyvendinti pavestas funkcijas⁷. Vienas iš FNTT tikslų - atskleisti ir tirti nusikaltimus, kitus teisės pažeidimus finansų sistemai bei su jais susijusius nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, bei vykdyti su šiais pažeidimais susijusią prevenciją.⁸ Darytina išvada, jog Lietuva priklauso tai grupei valstybių, kuriose veikia kelios skirtingo pavaldumo policijos (teisėsaugos) organizacijos, vykdančios panašią veiklą. Pasitaikantys šių institucijų veiklos koordinavimo nesklaidumai užtikrinant visuomenės saugumą atskleidžia teisėsaugos sistemos valdymo bei pareigūnų profesinio pasirengimo problemas.

Policijos pareigūnų rengimo tvarka nustatyta *Vidaus tarnybos statuto*,⁹ kurio nuostatai taikomi visoms vidaus reikalų sistemos institucijoms. Specialių, policijos pareigūnų rengimą reglamentuojančių, įstatymų Lietuvoje nėra. Iš visų vidaus tarnybos sistemos institucijų, tik policijos ir VSAT pareigūnai rengiami pagal specialiąsias studijų programas, o FNTT ir VST pareigūnams rengti tokių nėra programų. Dažniausiai šiose tarnybose dirba pareigūnai, baigę policijos ar pasieniečių studijas arba įgiję civilinį išsilavinimą. VRM jurisdikcijai

⁷ Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 102-3935.

⁸ Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 33-1250

⁹ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. *Žin.*, 2003, Nr. 42-1927.

nepriklausančių tarnybų (MKT, MPPS, STT, SD) pareigūnams specialusis profesinis išsilavinimas neprivalomas, iš jų reikalaujama tik jų pareigas atitinkančio išsilavinimo, numatyto *Valstybės tarnybos įstatyme*.¹⁰ Statutinių tarnautojų profesinio pasirengimo požiūriu, reikšminga yra *Vidaus tarnybos statuto* 16 str. nuostata, leidžianti pareigūnus perkelti į kitas pareigas, jeigu jie turi privalomą siekiamoms pareigoms išsilavinimą ir atitinka pareigybės aprašymo reikalvumus. Praktiškai tai leidžia asmenims, baigusiems statutiniams pareigūnams skirtas mokymo programas, dirbti bet kokioje vidaus tarnybos institucijoje. Iš vienos pusės tai lengvina pareigūnų mobilumo galimybes sistemoje, iš kitos – sudaro prielaidas patekti į tarnybą asmenims, neturintiems pakankamų darbui įgūdžių. Ypač tai liečia pirminės grandies pareigūnus, iš kurių paprastai reikalaujama specialių, tik jų tarnybai būdingų, profesinių įgūdžių. Pavyzdžiui, viena iš pasieniečiui būtinų kompetencijų, numatyta *Pasieniečio rengimo standarte*, - valstybės gynimas karo atveju. Tuo tikslu mokymo procese ugdomi atitinkami gebėjimai: mokėti naudoti motorizuotų šaulių taktiką, ginkluotę, orientuotis vietovėje ir pan. O *Policininko rengimo standartas* orientuotas į universalus - prevencinį darbą ir teisės pažeidimų tyrimus atliekantį – policijos pareigūnų rengimą.¹¹ Atvejai, kai policijos programas baigę pareigūnai dirba VSAT padaliniuose arba pasieniečiai - policijoje, ir kitose teisėsaugos institucijose yra gana dažni. Situaciją vertinant profesinių kompetencijų požiūriu, akivaizdu, jog tokiais atvejais pareigūnų kvalifikacijai keliami tikslai nėra tinkamai įgyvendinami.

Apibendrintai galime teigti, kad įstatymo normomis įtvirtinta pareigūnų mobilumo galimybė vidaus tarnybos sistemos ribose ir siekimas užtikrinti pareigūnų rengimo standartuose įtvirtintas profesines kompetencijas apsunkina pastarojo tikslo įgyvendinimą. Problemos sprendimą palengvintų studijų programų tikslų ir turinių korekcija bei sukūrimas išlyginamųjų studijų sistemos, leidžiančios įgyvendinti pareigūnų rotaciją teisėsaugos institucijų rėmuose be didesnės profesinių kompetencijų degradacijos rizikos.

LIETUVOS POLICIJOS PAREIGŪNŲ RENGIMO SISTEMA

Policijos pareigūnų rengimo sistemos raidoje po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo sąlyginai galima išskirstyti du – struktūrinių pertvarkymų ir rengimo kokybės paieškų –

¹⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002.05.04, Nr.: 45 -1708

¹¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. ISAK – 1970/A1-279 patvirtintas *Policininko rengimo standartas*. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 107-4383

dešimtmečius (etapus), kuriuose vykę valstybės bei policijos valdymo pokyčiai, lėmė skirtingą pareigūnų rengimo politikos įgyvendinimą. Svarbiausias šiuos etapus skiriantis bruožas – policijos sampratos ir paskirties pasikeitimas: 1990-2000 m. policija buvo apibrėžiama kaip „teisėtvarką užtikrinantis vykdomasis valstybinės veiklos organas“¹², o nuo 2000 m. - kaip „asmens, visuomenės saugumą bei viešąją tvarką užtikrinanti policijos įstaigų ir pareigūnų visuma“¹³.

Pirmajame dešimtmetyje (1990 – 2000) policijos rengimo sistemos formavimasi įtakėjo didelis valstybės valdymo nestabilumas: per šį laikotarpį pasikeitė 10 vyriausybių, 6 vidaus reikalų ministrai ir 4 generaliniai policijos komisarai; policijos rengimo medeliai buvo keičiami net 5 kartus, tačiau efektyvios personalo rengimo sistemos, paremtos funkcionalia valdymo struktūra sukurti nepavyko.¹⁴

Antrajame dešimtmetyje (2000 -2010 m) nauji iššūkiai policijai - veiklą orientuoti į socialinių paslaugų teikimą bei plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą – lėmė administravimo reformas (2003 m. policijos valdymas perduotas Policijos departamentui) ir naujos rengimo sistemos sukūrimą.

Policijos pareigūnų rengimo politikos formavimui turėjo reikšmės 2003 m. *Valstybės tarnybos įstatymu*.¹⁵ nustatyti valstybės tarnautojų pareigybių lygiai ir kategorijos bei reikalavimas pareigūnams turėti pareigas atitinkantį išsilavinimą.¹⁶ Pagal šiuos įstatymus aukštesniosios grandies pareigūnų pareigybės buvo priskirtos A lygiui, vidurinės grandies – A arba B ir pirminės grandies – C lygio pareigybėms. Tai tapo svarbiu orientyru, padedančiu nustatyti reikalingą darbuotojų skaičių kiekvienai policijos pareigūnų grandžiai. Taip pat reikalaujama išsilavinimo neturintys arba per nustatytą 5 metų terminą jo neįgiję, pareigūnai negalėjo pretenduoti į aukštesnes pareigas ir galėjo netekti einamų pareigų. Reikalavimai paskatino dirbančius policijos pareigūnus aktyviau siekti aukštojo išsilavinimo.

2000 m. įsigaliojęs *Policijos veiklos įstatymas* apibrėžė pareigūnų rengimo institucinę sistemą (2 pav.), o 2003 m. priimtas *Vidaus tarnybos statutas* – reikalavimus asmeniui, stojančiam į tarnybą, priėmimo į mokymo įstaigas bei profesinio rengimo ir kvalifikacijos kėlimo tvarką.

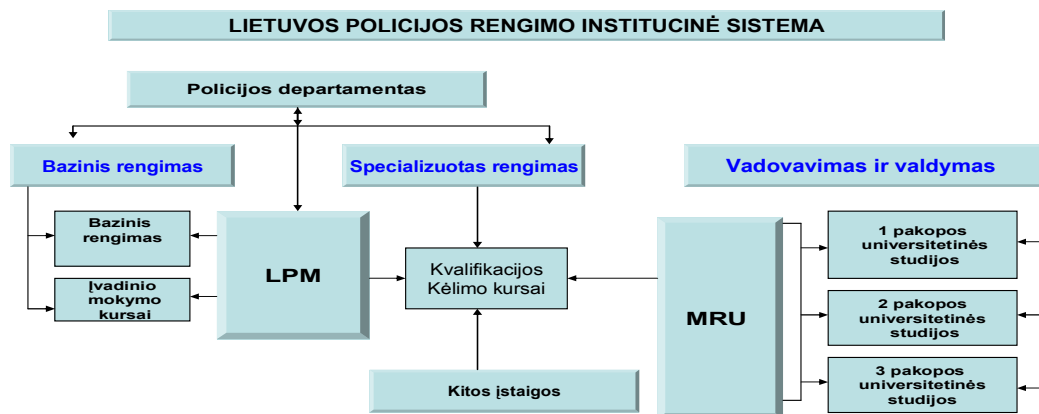
¹² Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 2-22.

¹³ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 90-2777

¹⁴ Vitkauskas K. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -2010 m. Viešoji politika ir administravimas, 2011, T 10 (3), p. 379.

¹⁵ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.

¹⁶ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1928.

2 pav. Lietuvos policijos rengimo institucinė sistema

Policijos rengimo sistema Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, paremta mokymų vykdymu trimis pakopomis (lygiais): 1) pradinio arba bazinio; 2) aukštesnio (profesinio arba bakalauro) ir 3) magistro laipsnio suteikimu. Policijos rengimas apima pareigūnų profesinį ugdymą policijos įstaigose – kvalifikacijos kėlimo centruose (Lietuvos policijos mokykla) ir jų lavinimą Švietimo ir mokslo ministerijos mokymo įstaigose (Mykolas Romeris universitetas).¹⁷ Bazinis mokymas bei įvadinio mokymo kursai vykdomi Policijos departamentui pavaldžioje Lietuvos policijos mokykloje (LPM), o aukštasis išsilavinimas suteikiamas Mykolas Romeris universitete (MRU). Pareigūnų ugdymą LPM organizuoja Policijos departamentas pagal specialias profesinio ugdymo programas. Policijos departamento ir universiteto santykiai grindžiami bendradarbiavimo sutartimi. Tai reiškia, kad Lietuvoje bazinis rengimas atskirtas nuo aukštesnių mokymo lygių ir vykdomas skirtingą pavaldumą turinčių mokymo įstaigų.

Europoje yra skirtinga valstybių praktika renkantis policijos rengimo modelį pagal mokymo organizavimą vienoje, ar keliuose skirtingose paskirties įstaigose. Pavyzdžiui, Austrijoje, Danijoje, Estijoje visų trijų pakopų policijos rengimas vykdomas vienoje mokymo įstaigoje, kitose – atskirų lygių mokymas vykdomas skirtingose įstaigose.¹⁸ Policijos mokymo įstaigų pavaldumą lemia vykdomosios valdžios ir švietimo institucijų sistema bei policijos sistemos struktūra. Daugeliui Europos valstybių mokymo įstaigoms vadovauja viena institucija –

¹⁷ Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 90-2777

¹⁸ Survey on European police education and training. Final report. European Police College, Apeldoorn, Lisboa, Bramshill, 2006, p. http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/webiste/Training_earning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf [2011.10.15]

Vidaus reikalų ministerija arba Policijos vadovybė. Kai kuriose šalyse šios įstaigos valdomos federalinių ar regioninių švietimo, justicijos ar kt. ministerijų.

Pareigūnų atranka ir priėmimas į mokymo įstaigas. Pareigūnų atrankai Lietuvoje taikomi panašūs bendrieji reikalavimai kaip ir kitose šalyse. Pagrindiniai atrankos kriterijai: pilietybė, reikalavimai fizinei, psichologinei ir sveikatos būklei, pakankamos nacionalinės kalbos žinios ir kriminalinio baustumo nebuvimas. Reikalavimai asmens ūgiui, kvotos lyčiai ar tautinėms mažumoms netaikomi. Tai sąlygoja gana spartų moterų skaičiaus augimą policijos tarnyboje. Pvz., jei 1995 m. policijoje tarnavo 3,4 proc. moterų, tai 2012 m. – 28, 9 proc. LPM 2010 m. mokėsi 30, 1 proc. merginų, 2009 m. – 40 proc. MRU studijuoja apie 50 proc. merginų. Minimali amžiaus riba -18 metų. Maksimali amžiaus riba 30 m. (turintiems aukštąjį išsilavinimą – 35 m.) gali būti taikoma su išlygomis: policijos įstaigos vadovas, atsižvelgdamas į komisariato poreikius, vidaus reikalų ministro sutikimu, gali priimti į tarnybą ir vyresnius, nei įstatyme numatyta, asmenis. Tačiau teisės normos nepaaiškina, kokias poreikiais vadovaujantis ir iki kokios amžiaus ribos tai galima daryti, todėl praktiškai maksimali amžiaus riba yra neaiški.

Kai kuriose Europos šalyse reikalavimai asmeniui ar specialiųjų cenų taikymas yra skirtingi. Pvz., skiriasi amžiaus cenzas: minimalus - nuo 16 metų (Olandijoje) iki 21 metų (Danijoje), maksimalus - nuo 22 metų (Italijoje) iki 50 metų (Olandijoje). Yra mokyklų, nustačiusių minimalaus ūgio ribas: nuo 1,52 iki 1,64 m moterims ir nuo 1,6 iki 1,7 vyrams. Dėl kai kuriose valstybėse taikomų kvotų merginoms, jų skaičius mokyklose yra nuo 10 proc. iki 50 proc.¹⁹

Europos valstybėse skirtingi ir kandidatų atrankos metodai. Dažniausiai policijos tarnybos atlieka pirminę atranką, o mokyklos vykdo pagrindinę. Tačiau kai kuriose šalyse atranką išimtinai vykdo policijos įstaigos, nedalyvaujant mokykloms. Kai kurios mokymo įstaigos tik nustato kandidatų tinkamumą studijuoti, o galutinį sprendimą priima policijos organizacija. Beveik visur, kaip atrankos priemonės, naudojami medicinos patikrinimo, psichologijos ir fizinės būklės testai.

Lietuvoje dėl skirtingo mokymo įstaigų pavaldumo kandidatų į mokymo įstaigas atranka pasižymi tam tikrais ypatumais. Visiems asmenims, nepriklausomai nuo pasirinktos mokymo įstaigos, teritorinės policijos įstaigos išduoda siuntimus į Centrinę medicinos ekspertizės komisiją patikrinti sveikatos būklę ir psichologinį tinkamumą vidaus tarnybai; policijos komisariatui taip pat tikrina asmenų kriminalinės ir administracinės atsakomybės

¹⁹ Survey on European police education and training. Final report. European Police College, Apeldoorn, Lisboa, Bramshill, 2006, p. 29. http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/website/Training_earning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf [2011.10.15]

būklę. Skirtingai tikrinama stojančiųjų į MRU ir LPM fizinė būklė: pirmuoju atveju patikrą atlieka policijos komisariatai, antruoju – pati LPM. Asmenims, sėkmingai praėjusiems atrankos procesą, siuntimus į LPM išduoda teritorinė policijos įstaiga, o siuntimą į MRU - Lietuvos policijos generalinis komisaras. Stojimas į MRU vykdomas bendro priėmimo į šalies aukštąsias mokyklas tvarka. Lietuvoje pretendentų atranka į LPM vykdoma pagal vidaus reikalų ministro nustatomas priėmimo kvotas. Atrankoje vertinami: vidurinio išsilavinimo konkursinis balas, fizinio pasirengimo, loginio mąstymo ir nuovokumo gebėjimai. Stojančiųjų kvotą į MRU Policijos departamento teikimu tvirtina vidaus reikalų ministras ir pateikia universitetui. Pažymėtina, jog ši kvota taikoma tik stojantiesiems į dienes studijas, o stojančiųjų į iššestines studijas skaičių nusistato pats universitetas. Tokiu būdu užsakovas (Policijos departamentas) daryti įtaką stojančiųjų skaičiui į bakalauro ar magistro studijas negali. Ši aplinkybė iš dalies sąlygojo augantį universitetinį išsilavinimą turinčių pareigūnų skaičių, siekiančių A lygio pareigybių, kurių visiems pageidaujantiems Policijos departamentas negali pasiūlyti, todėl pareigūnai priversti tenkintis darbu žemesnėse pareigose arba palikti tarnybą. Policininkais (C lygio pareigybėse) dirba 10 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių pareigūnų, o tai rodo, jog Lietuvoje policijos institucijoje išsilavinimo ir einamų pareigų neatitikimo problema yra gana aštri (1 lentelė). Statutiniais santykiais grindžiamoje tarnyboje tai gali sukelti individo saviraiškos ir savirealizacijos problemas ir neigiamai veikti veiklos motyvaciją.

1 lentelė. Policijos pareigūnų skaičius, išsilavinimas ir personalo kaita 2000-2010 m.

Metai	2000			2004			2008			2010		
	A	V	P	A	V	P	A	V	P	A	V	P
Dirbo iš viso	12 731			11 526			11 018			10 739		
Iš jų:	830	5 826	6 075	495	6 201	4 830	879	5 801	4 338	1 226	5 546	3 967
Aukštasis išsilav., proc.:	88,6	40,7	1,8	96,7	59,0	4,1	98,5	75,2	7,15	99,4	78,6	10,3
- universitetinis	-	-	-	95,9	55,4	3,3	97,7	62,3	4,9	99,1	62,5	6,6
- neuniversitetinis	-	-	-	0,8	3,6	0,8	0,8	12,9	2,25	0,3	16,1	3,75
Aukštesnysis išsilav., proc.	8,7	40,2	15,6	2,82	31,0	17,4	1,0	19,7	16,9	0,5	17,1	15,9
Profesinis išsilav., proc.	-	-	-	0,2	9,97	78,6	0,4	5,0	75,9	0,08	4,18	73,7
Priimta	4	184	272	1	219	174	4	2 25	1 92	3	96	1 13
Atleista	1 16	541	600	-	-	-	56	257	189	32	193	206

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Policijos departamento Personalo tarnybos pateiktus duomenis.

Vidaus tarnybos statuto 9 str. įtvirtinta trišalė stojimo į vidaus tarnybą sutartis tarp Policijos departamento, mokymo įstaigos ir studijuojančio asmens. Pagal šią sutartį Policijos departamentas įsipareigoja užtikrinti, kad baigę LPM ar MRU asmenys bus paskirti į jų

išsilavinimą ir profesiją atitinkančias pareigas atitinkamoje vidaus reikalų įstaigoje, sudaryti jiems tinkamas tarnybos sąlygas, užtikrinti pareigūno teises bei socialines garantijas. Pastebėtina, jog asmenys baigę LPM, pagal minėtą sutartį, išipareigoja iš tarnauti vidaus tarnyboje ne mažiau kaip 5 metus, priešingu atveju – jis privalo atlyginti LPM visas su jo mokymu susijusias išlaidas. Minėtas reikalavimas netaikomas baigusiems studijas MRU. Ši situacija aiškintina tuo, jog didžioji dalis studijuojančių MRU moka už studijas, todėl jiems negali būti taikomas įpareigojimas atidirbti nustatytą terminą vidaus reikalų sistemoje. Kita vertus, tokia praktika riboja Policijos departamentui galimybę efektyviai įgyvendinti personalo planavimo politiką, nes sunku prognozuoti vidurinės ir aukštesniosios grandžių pareigūnų kaitą policijos sistemoje.

Bazinis policijos pareigūnų rengimas. Bazinis rengimas suprantamas, kaip pirminis mokymas, siekiant suteikti pagrindines policininko pareigoms eiti kompetencijas. Toks mokymas gali būti vykdomas įvairiais būdais, lygiais ir terminais. Daugelyje valstybių speciali bazinio mokymo programa, tiesiogiai suteikianti policijos valdininko kvalifikaciją, gali būti pasiūlyta be darbo patirties policijoje, tačiau turintiems aukštąjį išsilavinimą asmenims. Bazinio mokymo studijų programų lygį apsprendžia mokymo tikslai, pareigūnų išsilavinimas, kursų trukmė, suteikiamas laipsnis, todėl suteikiamos kvalifikacijos ir laipsniai įvairiose mokyklose gali būti skirtingi.²⁰

LPM vykdomas bazinis policijos mokymasis trunka 1,5 metų. Sėkmingai baigę mokymąsi, kursantai įgyja policininko kvalifikaciją ir gali būti priimti į tarnybą policijoje pirminės grandies policijos pareigūnais, kurie užtikrina viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, teikia pagalbą nukentėjusiems asmenims, patruliuoja gatvėse, vykdo eismo priežiūrą bei atlieka kitas funkcijas. Baigę LPM pareigūnai turi galimybę tęsti studijas MRU pagal policijos veiklos studijų programą nuo antrojo kurso be jokių išlyginamųjų studijų.

Lietuvoje pareigūnų profesinio rengimo ir kvalifikacijos tobulinimas yra vienas iš Policijos departamento strateginių veiklos tikslų ir jo efektyvumas vertinamas pagal teigiamai vertinančių policijos pareigūnų profesinį pasirengimą gyventojų skaičių (2011 m. policijos profesinį pasirengimą teigiamai vertino 72 proc. gyventojų). Bazinis rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas finansuojamas iš departamento biudžeto. Šiam tikslui iki 2014 metų numatyta skirti kasmet po 7,6 mln. litų (iš jų – 3,9 mln. darbo užmokesčiui), kas sudaro tik 1 proc.

²⁰ Ibid, p.32.

viso policijos biudžeto.²¹ LPM valdymo ir administravimo kontrolę atlieka Policijos departamentas. Panaši praktika taikoma ir kitose Europos valstybėse, kur šią kontrolę dažniausiai vykdo ministerijos finansuojančios mokslą. Tikrai keliose valstybėse (Belgijoje, Olandijoje) finansų ministerijos deleguoja atstovus vykdyti šią kontrolę. Belgijoje ir Danijoje kontrolės teisę turi ir profsąjungos.

Policijos mokymo įstaigų auklėtiniams svarbus yra jų statuso klausimas, t. y. ar suteikiamas pareigūno laipsnis studijų metu. LPM tokio laipsnio nesuteikia, reikšminga, jog ir mokomųjų praktikų metu kursantai neįgyja pareigūno statuso. Pareiginių laipsnių suteikimo praktika Europoje nėra vieninga: apie 40 proc. mokymo įstaigų suteikia policijos pareigūno laipsnį iš karto tik pradėjus mokytis, 45 proc. mokymo įstaigų tokio laipsnio nesuteikia, kai kurios mokyklos pareigūnų laipsnius suteikia po kelių mėnesių studijų.²²

Mobilumo darbo rinkoje požiūriu svarbus yra policijos kvalifikacijos ar išsilavinimo išorinis pripažinimas, t.y. ar policinis išsilavinimas lygintinas su kitų mokymo įstaigų suteiktomis kvalifikacijomis ir laipsniais ir pripažįstamas civilinių organizacijų ir mokymo įstaigų. Šiuo aspektu LPM suteiktas diplomai tokio pripažinimo neturi, tačiau mokykloje įgytas išsilavinimas pripažįstamas visų vidaus tarnybų institucijų. Policininko diplomo pripažinimo praktika įvairiose šalyse skiriasi. Kai kurių policijos mokymo įstaigų suteikiamos kvalifikacijos pripažįstamos ne visų policijos tarnybų. Pvz., 3 Vokietijos policijos akademijų diplomai pripažįstami tik kai kurių policijos tarnybų, o 5 policijos mokymo įstaigos rengia pareigūnus tik vienos rūšies policijos tarnyboms.²³ Tai rodo, kad rengimas gali būti siaurai specializuotas, nukreiptas į atitinkamą policijos tarnybą, nors iš esmės mokymo įstaigos orientuojasi į universalų policininko rengimą.

Išskirtinis bazinio mokymo ypatumas – praktinio darbo ir teorinio mokymo derinimas. Praktinį darbą galima skirstyti į dvi grupes: 1) mokomosios praktikos studijų laiką; 2) stažuotė policijos įstaigose pasibaigus studijoms prieš kvalifikacijos suteikimą. Pirmuoju atveju, praktikos atliekamos policijos padaliniuose periodiškai visų studijų metu ir jų trukmė priklausomai nuo programų apimties bei studijų sistemos įvairiose šalyse sudaro nuo 10 proc. iki 43 proc. studijų laiko. Antruoju atveju, pasibaigus studijoms policijos padaliniuose atliekama stažuotė, kurios trukmė gali sudaryti nuo 10 proc. iki 50 proc. bendro studijų laiko (vidutiniškas stažuotės laikas

²¹ Policijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos 2012-2014 metų strateginis veiklos planas.<http://www.policija.lt/get.php?f.9343> [2012-01-12].

²² Survey on European police education and training. Final report. European Police College, Apeldoorn, Lisboa, Bramshill, 2006, p. http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/website/Training_earning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf [2011.10.15]

²³ Ibid. p. 31

prilygsta 27 proc. studijų laiko). Taip pat yra programų, kuriose šios rūšies praktikai visai neskiriamas laikas.²⁴ Lietuvos policijos mokykloje studijų proceso metu atliekamos dvi mokomosios praktikos, sudarančios 14,5 proc. studijų laiko. Pasibaigus studijoms stažuotė komisariatuose neatliekama.

LPM 1,5 metų bazinio mokymo programoje teoriniam mokymui skirta 510 val. (23 proc.) praktiniam mokymui – 1640 (74,2 proc.) ir papildomam ugdymui – 60 val. (2,71 proc.) studijų laiko. Tačiau iš viso praktiniam mokymui skirto laiko darbas policijos padaliniuose sudaro 19,5 proc., likusį laiką studentai praktikuojasi mokymo įstaigoje. Programoje numatyta vidutiniškai 40 auditorinio darbo valandų per savaitę. Pastebėtina, jog savarankiškam darbui valandų mokymo programoje nenumatyta. Savaitinis darbo krūvis daugelyje valstybių skirstomas į auditorinį darbą mokykloje, praktinį darbą policijos įstaigose ir savarankišką darbą. Tačiau šių dalių santykiniai dydžiai labai skiriasi priklausomai nuo mokymo lygio, programos struktūros, bendro studijų laiko ir kt.

Specializuotas rengimas. Tai kvalifikacijos kėlimo kursai pareigūnams, vykdomi pagal specialiąsias mokymo programas. Už specializuotą pareigūnų rengimą atsakingas LPM kvalifikacijos kėlimo centras, tačiau šią veiklą gali vykdyti ir MRU ir kitos valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigose, taip pat ir tarptautinės ar užsienio valstybių institucijos. Tačiau siekiant taupyti lėšas ir efektyviau išnaudoti LPM specialistų potencialą, 2011 m. didžioji dalis mokymų buvo organizuota LPM pajėgomis (84 proc.) ir personalo tarnybos vietose (61 proc. visų renginių). Siekiant kurti efektyvesnę mokymo procesą bei užtikrinti lankstesnę mokymo veiklos organizavimą tobulinama LPM nuotolinio mokymo sistema. Iš viso 2011 m. kvalifikaciją tobulino 5952 policijos sistemos darbuotojai (iš jų 5332 policijos pareigūnai), užsienyje kvalifikaciją kėlė –145 darbuotojai, iš 139 policijos pareigūnai.²⁵

Aukštasis pareigūnų išsilavinimas. Lietuvoje policijos rengimo antrasis ir trečiasis lygiai įgyvendinami MRU Viešojo saugumo fakultete. Atkreiptinas dėmesys, jog magistro išsilavinimo pareigūnai gali siekti ir kituose universitetuose, nes teisės aktai nereglamentuoja pagal kokią studijų programą suteiktas laipsnis reikalingas vadovo pareigoms eiti. Policijos pareigūnų rengimas pagal universitetinių studijų programas sudaro prielaidas kryptingai plėtoti pareigūnų tęstinio mokymo strategiją bei sustiprinti aukštojo policijos mokslo lygmenį, kas atitinka Europoje įsitvirtinančias policijos rengimo tendencijas. Studijų novatoriškumas pasireiškė tuo, kad jos

²⁴ Ibid. p. 33

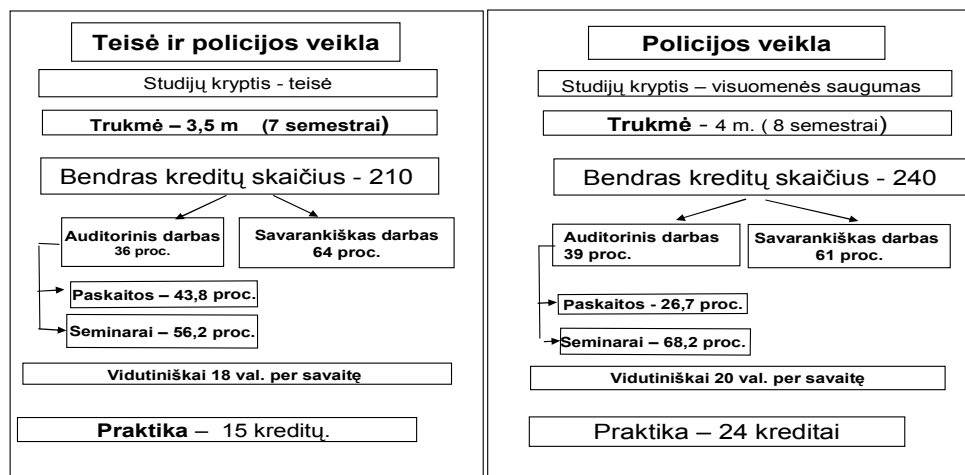
²⁵ Policijos departamento prie VRM 2011 m. veiklos ataskaita. Vilnius, 2012 m. vasario 17 d. Nr. 5 -1N-9.

leidžia kritiškai pažvelgti į esamą policijos padėtį ir pasiūlyti inovacinius sprendimus policijos institucijos vystymui.

Sėkmingai baigusiems studijas suteikiamas viešojo saugumo arba teisės bakalauro laipsnis ir absolventai gali būti priimti į tarnybą policijoje vidurinės grandies policijos pareigūnais, vykdančiais policijos valdininkų funkcijas kriminalinės ir viešosios policijos padaliniuose (apylinkės inspektoriai, ikiteisminio tyrimo tyrėjai ir pan.). Pažymėtina, jog universiteto diplomus pripažįstamas visų vidaus tarnybos institucijų ir visų civilinių valstybinių ar privačių organizacijų.

MRU Viešojo saugumo fakultete vykdomos Policijos veiklos (4 m.) ir Teisės ir policijos veiklos (3,5 m.) universitetinės bakalauro studijų programos (žr.3 pav.).

Bakalauro studijų programos

3 pav. MRU vykdomos policijos bakalauro studijų programos

Teisės ir policijos veiklos studijų programa vykdoma nuo 1997 m., o *Policijos veiklos* - nuo 2010 m.. Naujos programos atsiradimą sąlygojo policijos reformos metu išryškėjusios B lygio pareigas einančių vidurinės grandies pareigūnų trūkumo ir rengimo problemos, kilusios dėl ydingos personalo formavimo politikos ir dėl to mažėjančios dirbti policijoje motyvacijos bei B lygio pareigybėms rengti studijų programų nebuvimo.

Naujos galimybės gerinti policijos valdininkų rengimą atsirado 2008 m., patvirtinus *Visuomenės saugumo studijų krypties reglamentą*,²⁶ skirtą visuomenės saugumo specialistus rengiančioms neuniversitetinių ir universitetinių studijų programoms reglamentuoti. 2010 m.

²⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. ISAK -22008 *Dėl visuomenės saugumo studijų krypties reglamento patvirtinimo. Valstybės žinios*, 2008, Nr. 87-3510.

pradėta įgyvendinti programa, tikimasi, turėtų užtikrinti vidurinėsios grandies policijos pareigūnams Europos Sąjungos reikalavimus atitinkantį išsilavinimą.

IŠVADOS

Europos šalių policijos struktūros pasižymi didele įvairove. Šie skirtumai apibrėžti istoriniais, ekonominiais, socialiniais ir kultūriniais valstybių raidos ypatumais. Policijos organizacijų pavaldumas nacionaliniame lygmenyje taip pat nėra vienodas. Lietuvos policija, vadovaujama Policijos departamento, yra Vidaus reikalų ministerijos valdymo sričiai priklausanti valstybės teisėtvarkos organizacija. Pagal atliekamus uždavinius ir funkcijas policijos organizacijai yra artimos ir kitos visuomenės saugumą užtikrinančios institucijos, kurių veikla iš dalies dubliuoja policijos veiklą. Dėl skirtingų šiose organizacijose taikomų reikalavimų pareigūnų profesiniam išsilavinimui bei teisinio reglamentavimo, leidžiančio pareigūnams dirbti bet kokioje vidau reikalų įstaigoje, nepriklausomai nuo studijų profilio, atsiranda rizika profesinių kompetencijų susilpnėjimui.

Policijos rengimo sistema paremta mokymų vykdymu trimis pakopomis (lygiais): 1) pradiniu arba baziniu; 2) aukštuoju (profesiniu arba bakalauro) ir 3) magistro laipsnio suteikimu. Policijos rengimas apima pareigūnų profesinį ugdymą policijos įstaigose – kvalifikacijos kėlimo centruose ir jų lavinimą Švietimo ir mokslo ministerijos mokymo įstaigose. Bazinis mokymas bei įvadinio mokymo kursai vykdomi Policijos departamentui pavaldžioje Lietuvos policijos mokykloje, o aukštasis išsilavinimas suteikiamas Mykolo Romerio universitete.

Lietuvoje egzistuojanti policijos pareigūnų rengimo sistema tik iš dalies atitinka daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių taikomą policijos pareigūnų rengimo praktiką. Šie skirtumai yra apspręsti mokymo įstaigų skirtingu pavaldumu, reikalavimų taikymu stojantiesiems bei mokymo įstaigų valdymo, studijų organizavimo ir programų įgyvendinimo ypatumais.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 2-22.
2. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. [90-2777](#)
3. Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 33-1250
4. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002.05.04, Nr.: 45 -1708
Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. *Valstybės žinios.*, 2003, Nr. 42-1927.

5. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1928.
6. Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 102-3935.
7. Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. X-1010 *Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo*. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 144-5466
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. ISAK – 1970/A1-279 patvirtintas *Policininko rengimo standartas*. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 107-4383
9. Policijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos 2012-2014 metų strateginis veiklos planas. <http://www.policija.lt/get.php?f.9343> [2012-01-12].
10. Policijos departamento prie VRM 2011 m. veiklos ataskaita. Vilnius, 2012 m. vasario 17 d. Nr. 5-1N-9.
11. Pagon M., Bojana V., Branko L. *European systems of police education and training*. College of Police and Security Studies, Slovenia, 1996
12. Smalskys V. Policijos personalo rengimo šiuolaikinės kryptys. *Viešoji politika ir administravimas*, 2008, Nr. 23, p. 88-97.
13. Survey on European police education and training. Final report. European Police College, Apeldoorn, Lisboa, Bramshill, 2006.
http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/website/Training_earning/Publications/SEPE_Final_Report.pdf [2011.10.15]
14. *Survey on European Police Education and Bologna – SEPEB Report, Adopted by the Governing Board, 2010*.
http://www.cepol.europa.eu/fileadmin/website/About_CEPOL_Governing_Board_Decisions/2010/2010_04.pdf [2011.01.12].
15. Vitkauskas K. Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 -2010 m. *Viešoji politika ir administravimas*, 2011, T 10 (3), p. 373 -387.
16. Vitkauskas K. Europos valstybių policijos rengimo sistemų lyginamieji aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*. 2011, T. 10(1), p.141 -153.

THE LITHUANIAN POLICE TRAINING SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION

Kęstutis Vitkauskas
Mykolas Romeris University

Summary

In the article, the aspects of the Lithuanian police training system, related to the administration and internal management of the educational institutions, are investigated in comparison to police training systems of other European countries. For this reason, the following structural peculiarities of the Lithuanian law enforcement system and the factors, which characterize a police system, are discussed: recruitment of officers and their admission to educational institutions, the institutional system of police training, subordination, management and control of educational institutions, ranking system, recognition of diplomas, organization of studies, the relation between the theoretical and the practical dimensions of the study programs.

The article arrives at a conclusion that the police training systems of the European Union countries are characterized by a significant variety, which is conditioned by the differences in national police structures, status, subordination and financing of educational institutions and their relations with police departments, granting of police ranks and the external qualification recognition.

Lithuania falls into the category of countries which have several police (law enforcement) organizations engaged in similar activities, but having different subordination. Due to different

requirements for the vocational education of officers, applied in these organizations, and the legal regulation, which allows officers to work at any internal affairs institution irrespective of their study profile, the related professional competence is put at the risk of deterioration.

The Lithuanian police training includes: 1) vocational education of officers (basic education and training and specialized training) at police institutions – qualification development centers (Lithuanian Police School) and 2) their education at the educational institutions of the Education and Science Ministry (Mykolas Romeris University). The education of officers at LPS is organized by the Police Department, in accordance with the special vocational education programs. The relations of the Police Department and MRU are based on a cooperation agreement. Thus the basic education and training is separated from the higher education levels and conveyed by educational institutions of different subordination.

In conclusion, the Lithuanian police training system complies with the police training practice, applied in the majority of the European Union countries, only partly. The said discrepancies are conditioned by the different subordination of educational institutions, requirements for the entrants and the peculiarities of the management of educational institutions, the organization of studies and the implementation of programs.

Keywords: police training system; police education; basic police training.

Kęstutis Vitkauskas*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: policijos veikla, vaikų teisių apsauga, nepilnamečių nusikalstamumo prevencija.

Kęstutis Vitkauskas*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Police activity, assoc. professor. Research interests: Police activity, Police educational systems, Children's Rights Protection.